

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

4 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 4, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 4, ISSUE 1

TOSHKENT-2021

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

Бош муҳаррир:
Рабиев Шерзод Миржалилович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абборжон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари
юридик фанлари доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ
ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали
ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат
кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристар малакасини ошириш маркази
профессори, юридик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

*Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси
Академияси бошлигининг ўринбосари*

Отахонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси
ҳузуридаги қонунчилик муаммолари ва
парламент тадқиқотлари институтининг
директори, юридик
фанлар доктори, доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозғистон Республикаси Олий Суди
Академияси ректори, юридик фанлари номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети ўқув муассасаси
"Судьялар, прокуратура, суд ва адлия
муассасалари ходимларини қайта тайёрлаш ва
малакасини ошириш институти" директори,
юридик фанлари доктори, профессор*

Масъул котиб:

Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристар малакасини ошириш маркази
кафедра мудири, юридик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Халиков Миртоҳир Мирзакирович

Контакт редакцији журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

**Главный редактор:
Рабиев Шерзод Миржалилович**

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

**Заместитель главного редактора:
Отажонов Абдоржон Анварович**

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

**РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:
Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусажонович

Заместитель начальника Академии Генеральной прокуратуры Республики Узбекистан

Отахонов Фозилжон Хайдарович

Директор Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Масъул котиб:

Рахманов Шухрат Наимович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Халиков Миртохир Мирзакирович

Контакт редакции журнала:
100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff
100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**
№4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4>

Chief Editor:
Rabiyev Sherzod Mirjalilovich

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor
of Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of
the Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Professor at the Lawyers' Training Center,
Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Deputy Head of the Academy of the General
Prosecutor's office of the Republic of Uzbekistan*

Otaxonov Foziljon

*Director of the Legislation and Parliamentary
Research Institute under the Oliy Majlis of the
Republic of Uzbekistan
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate of
Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution «Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts
and justice institutions of the Belarusian State
University», Doctor of Law Sciences, Professor*

Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Candidate of Juridical Science*

Pagemaker: Khalikov Mirtokhir

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

МУНДАРИЖА

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. ОТАХОНОВ Фозилжон Хайдарович РОЛЬ ОЛИЙ МАЖЛИСА В ДОСТИЖЕНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ ЦЕЛЕЙ И ЗАДАЧ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	8
2. ФАЙЗИЕВ Олим Раимкулович ДАВЛАТ ОРГАНЛАРИ ВА ТАШКИЛОТЛАРИНИНГ МУРОЖААТЛАР БИЛАН ИШЛОВЧИ ТАРКИБИЙ БЎЛИНМАЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ЯНАДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	17
3. РАХИМОВ Дилмуроджон Гуломжон ўғли ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ БОШҚАРИШ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	25

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ.
ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

4. РЎЗИНАЗАРОВ Шухрат Нуралиевич РАҚАМЛИ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАШУВ ШАРОИТИДА ТАДБИРКОРЛИК ҚОНУН ХУЖЖАТЛАРИНИНГ ЭЛЕКТРОН ДАСТУРИЙ ТАЪМИНОТИНИ ИНТЕГРАЦИЯ ҚИЛИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	34
5. САДУЛЛАЕВ Қудрат Юсуббаевич ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЖИСМОНИЙ ШАХСНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ВАСИЙЛИК ВА ҲОМИЙЛИКНИНГ БЕЛГИЛАНИШИ.....	43
6. РАХИМОВ Баҳром Рустамович ИНВЕСТИЦИЯ НИЗОСИНИ БОШЛАШНИНГ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНЧИЛИГИГА МУВОФИҚ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ	
7. ЖОЛДАСОВА Шахноза Батировна ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЧЕТ ЭЛ ҲУҚУҚИНИ ҚЎЛЛАШНИ РАД ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	55
8. ХУДАЙБЕРДИЕВА Гулнора Аманмуродовна ЎЗБЕКИСТОН МУСТАҚИЛЛИГИ ЙИЛЛАРИДА МУАЛЛИФЛИК ҲУҚУҚИ ВА ТУРДОШ ҲУҚУҚЛАРГА ОИД ҚОНУНЧИЛИКНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	63

МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ

9. ҲАМРОҚУЛОВ Баҳодир Мамашарифович МУДДАТЛИ МЕҲНАТ ШАРТНОМАСИ: НАЗАРИЙ ВА АМАЛИЙ МУАММОЛАР.....	69
10. РАХИМОВ Мирёқуб Актамович COVID-19ГА ҚАРШИ ЭМЛАШ ВА ХОДИМ ҲУҚУҚЛАРИ.....	75

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

11. ҚАЛАНДАРОВ Максуд Махмудович ҚУРОЛ, ЎҚ-ДОРИЛАР, ПОРТЛОВЧИ МОДДАЛАР ЁКИ ПОРТЛАТИШ ҚУРИЛМАЛАРИНИНГ ҒАЙРИҚОНУНИЙ МУОМАЛАСИ УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДАГИ ГЕРМАНИЯ ВА ЎЗБЕКИСТОН ЖИНОЯТ ҚОНУНЧИЛИКЛАРИНИНГ ҚИЁСИЙ ТАҲЛИЛИ.....	82
12. ИБРОҲИМОВ Жамшид Абдуғофур ўғли ҚЎПОРУВЧИЛИК ОБЪЕКТИНИНГ ЖИНОЯТ-ҲУҚУҚИЙ ТАВСИФИ: ТЕРРОРЧИЛИК ХУСУСИЯТИГА ЭГА ЖИНОЯТ СИФАТИДА.....	88
13. ХАМЗАЕВ Дилавер Дилшод угли ТРАНСНАЦИОНАЛЬНЫЕ ФИНАНСОВЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ	94

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

14. ТАДЖИБАЕВА Дилдора Абдурахимовна ПЕНИТЕНЦИАР РЕЦИДИВ ПРОФИЛАКТИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	
15. ҚУРБОНОВ Дилшоджон Махамадалиевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА ҚОНУНИЙЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ	109

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

16. РАХМАНОВ Шухрат Наимович, ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна УЗБЕКИСТАН КАК ПОЛНОПРАВНЫЙ СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА.....	115
17. САИДОВ Олим Чорикулович МАҲКУМЛАРНИ ТОПШИРИШ ИНСТИТУТИНИНГ ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ ТАРТИБГА СОЛИНИШИ	126
18. САФАРОВА Шахло Пулатовна ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИГА ОИД ТАЪЛИМНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШДА ХАЛҚАРО УНИВЕРСАЛ ТАШКИЛОТЛАРНИНГ ИШТИРОКИ.....	132

ТАҚРИЗЛАР

19. РАХМАНОВ Шухрат Наимович ОТЗЫВ НА МОНОГРАФИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ХАМДАМОВОЙ ФЕРУЗЫ, МИРХАМИДОВОЙ МАХИННОРЫ «ПРАВА ЖЕНЩИН: МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ И НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН»	143
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ЖОЛДАСОВА Шахноза Батировна

Тошкент давлат юридик университети мустақил изланувчиси

E-mail: sh.joldasova@gmail.com

ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚДА ЧЕТ ЭЛ ҲУҚУҚИНИ ҚЎЛЛАШНИ РАД ЭТИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ЖОЛДАСОВА Ш.Б. Халқаро хусусий ҳуқуқда чет эл ҳуқуқини қўллашни рад этишнинг ҳуқуқий асослари // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 4 (2021). Б. 54-62.

 4 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2021-4-7>

АННОТАЦИЯ

Халқаро хусусий ҳуқуқда чет эл ҳуқуқини қўллаш масаласи долзарб аҳамиятли ва ҳуқуқни қўллаш амалиётида қўлланиши муаммоли бўлган масалалардан ҳисобланади. Шу ўринда судлар томонидан чет эл ҳуқуқини қўллаш ҳамда уни қўллашни рад этиш масаласини тўғри ҳал этиш чет эл элементи билан мураккаблашган ҳуқуқий муносабатларда тарафларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилинишини таъминлашга хизмат қилади. Мақолада мазкур масалалар таҳлил этилиб, қонун ҳужжатлари ҳамда ҳуқуқни қўллаш амалиётини такомиллаштириш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар: чет эл ҳуқуқи, чет эл ҳуқуқига ҳавола, коллизия, чет эл ҳуқуқини қўллаш.

ЖОЛДАСОВА Шахноза Батировна

Независимый соискатель Ташкентского
государственного юридического университета

E-mail: sh.joldasova@gmail.com

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОТКАЗА В ПРЕМЕНЕНИИ ИНОСТРАННОГО ПРАВА В МЕЖДУНАРОДНОМ ЧАСТНОМ ПРАВЕ

АННОТАЦИЯ

Вопрос о применении иностранного права в международном частном праве является одним из важнейших и проблемных вопросов правоприменительной практики. В этой связи решение судами вопроса о применении и отказе иностранного права служит обеспечению защиты прав и законных интересов сторон в правоотношениях, осложненных иностранным элементом. В статье анализируются указанные проблемы и выдвигаются предложения по совершенствованию законодательства и правоприменительной практики.

Ключевые слова: иностранное право, отсылка к иностранному праву, коллизия, применение иностранного права.

JOLDASOVA Shahnoza,

Independent researcher of Tashkent State University of Law

E-mail: sh.joldasova@gmail.com

LEGAL BASIS FOR REFUSALING FOREIGN LAW IN INTERNATIONAL PRIVATE LAW**ANNOTATION**

The question of the application of foreign law in private international law is one of the most important and problematic issues of law enforcement practice. In this regard, the correct decision by the courts of the issue of the application and refusal to apply foreign law serves to ensure the protection of the rights and legitimate interests of the parties in legal relations complicated by a foreign element. The article analyzes these issues and puts forward proposals for improving legislation and law enforcement practice.

Keywords: foreign law, reference to foreign law, conflict of laws, application of foreign law.

Жаҳон амалиётида судлар томонидан чет эл ҳуқуқини қўллаш ёки тегишли тартибда қўллашни рад этиш муаммоси мавжуд бўлиб, бу хорижий юридик адабиётларида маълум танқидий таҳлилларга сабаб бўлган. Масалан, айрим Германия муаллифлари таъкидлашича, суд процессида қўлланилиши керак бўлган чет эл ҳуқуқи ўрнига немис ҳуқуқига мурожаат қилиш янглиш суд қарорига олиб келиши мумкин [16, Б.307]. Бундан ташқари, кўпинча амалиётда чет эл ҳуқуқи мураккабликлари эътиборсиз қолдирилади, яъни у оддий, муҳим деталлар ва нюансларсиз талқин қилинади ва қўлланилади.

Ҳозирги замон аксарият давлатларининг қонунчилиги қуйидаги иккита институтдан фойдаланиш йўли билан чет эл ҳуқуқини қўллашни рад этиш имкониятини кўзда тутди: «оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ» ва «ўта императив (қатъий) нормалар».

Коллизион нормага эга бўлган деярли барча ҳуқуқ тизимларида оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ мавжуд. Бундай изоҳлашдан асосий мақсад судлов мамлакатининг (масалан, Ўзбекистоннинг, жумладан, Ўзбекистон судига тааллуқли бўлса) оммавий тартибига тўғри келмайдиган чет эл қонунини тадбиқ қилишни ушбу мамлакат (Ўзбекистоннинг) коллизион нормаси билан чеклаб қўйишдан иборат. Бундай изоҳлаш йўли билан қонуннинг чекланиши олдиндан огоҳлантириб қўйилиши коллизион нормалар воситасида қўллаш учун ҳавола қилинадиган қонунлар доираси ноаниқ эканлиги билан боғлиқ [18, Б.65].

Оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик Кодексининг 1164-моддасида белгиланган бўлиб, унга мувофиқ чет эл ҳуқуқини қўлланиш Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқ-тартиботи асосларига (оммавий тартибга) зид келадиган ҳолларда чет эл ҳуқуқи қўлланилмайди. Бундай ҳолларда Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқи қўлланилади. Тегишли чет эл давлатининг ҳуқуқий, сиёсий ёки иқтисодий тизими Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий, сиёсий ёки иқтисодий тизимидан фарқлинишигина чет эл ҳуқуқини қўллашни рад этиш учун асос бўлиши мумкин эмас.

Демак, чет эл ҳуқуқи нормаларини қўллаш оқибатида Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқ-тартибот асосларини бузилишини йўл қўймаслик учун Фуқаролик кодекси «оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ» (*ordre public*) деб номланган махсус институтини назарда тутди. Ушбу институт нафақат Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқида, балки дунёнинг аксарият мамлакатларининг ҳуқуқ тизимида ҳам қўлланади [17, Б.640].

Аммо миллий суд амалиётида кўрсатилган норманинг муайян низоларни кўриб чиқишда қўлланилиши мисоллари мавжуд эмас. Айни вақтда суд амалиёти судлар чет эл ҳуқуқини қўллашдан бошқа сабабларга кўра ўзини олиб қочаётганлигининг бир қанча мисолларини ўз ичига олган.

Оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ барча давлатларнинг ҳуқуқида мавжуд ва халқаро хусусий ҳуқуқнинг умумэтироф этилган принципини акс эттиради: агарда мазкур давлатнинг оммавий тартибига зид бўлса, миллий коллизион норма асосида танланган чет эл ҳуқуқи қўлланилмайди ва унинг асосида юзага келган субъектив ҳуқуқлар тан олинмайди. Миллий қонунчилик ягона

ёндашувни ўз ичига олган: агарда қўлланилиши оқибатлари мазкур давлатнинг оммавий тартибига тўғри келмайдиган бўлса, чет эл ҳуқуқи нормасининг қўлланилиши рад этилиши мумкин [1, Б.123].

Оммавий тартиб муаммоси (ordre public) халқаро хусусий ҳуқуқнинг энг мураккаб ҳуқуқий механизмлари билан боғлиқ. Бу оммавий ва хусусий манфаатлар муносабати, давлат ва унинг суд тизимининг хусусий шахслар ўртасидаги муносабатларга аралашуш чегаралари, томонларнинг ихтиёр эркинлиги ва миллий қонунларнинг императив нормалари бириктириш эҳтимоли, чет эл қонунининг бошқа давлат ҳудудида қўлланилиши жоизлиги масалаларидир [2, Б.51].

Инглиз доктринасида ўта императив нормаларга ва оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳга нисбатан умумлаштирувчи тушунча “қутқарувчи изоҳлар” (escape clauses) [12, Б.30] асосида ёндашади.

Юқорида айтилган институтлар чет эл ҳуқуқи ҳуқуқий вакумда эмас, балки, ўзига хос принципларга асосланган ва муайян давлатга хос маданий, диний, сиёсий, ғоявий, ахлоқ-кадрият йўналиши ва ўзига хос хусусиятларини акс эттирувчи ўзининг ҳуқуқий тартибига эга давлатда қўлланилиши туфайли мавжуд. Чет эл нормаси қўлланилиши давлат ҳуқуқий тартибига мос келмайдиган натижани юзага келтириши мумкин бўлган ҳолатда, ёки давлатда тегишли ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиларининг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини таъминлаш учун алоҳида аҳамиятга эга нормалар аввалдан мавжуд бўлган ҳолатда, чет эл нормасинининг ҳаракатини чекловчи институтларни қўллаш имконияти тўғрисида савол юзага келади.

Масалан, судлар чет эл ҳуқуқи нормаларини қўллашни рад этиши учун мавжуд сабаблардан бири бўлиб, бундай нормаларни қўллаш оқибатлари тегишли давлат ҳуқуқий тартиби (оммавий тартиби) асосларига бевосита зид келиши ҳисобланади.

Оммавий тартиб бузилишига ҳавола қилиб чет эл ҳуқуқи нормаларини қўллашдан бош тортишга мисол сифатида АҚШ судининг куйидаги қарори хизмат қилиши мумкин. Иллинойс штати суди йўл-транспорт ҳодисаси натижасида жисмоний шахсга зарар етказилганлигидан келиб чиққан низони кўриб чиққан. Мазкур ишда коллизия тартибга солиш асосида Мозамбик давлатининг ҳуқуқи қўлланилиши лозим бўлган. Аммо суд, зарар етказувчининг жавобгарлик миқдорини жиддий равишда чеклаган деган фикрга бориб, уни қўллашдан бош тортган. Суд чет эл ҳуқуқи мазкур ҳолатда адолатли эмас ва унинг қўлланилиши Иллинойс штатининг оммавий тартибига зид келган бўларди деб ҳулоса қилган [19, Б.9-15].

Қонун ҳужжатларида, қоида тариқасида, “оммавий тартиб” ибораси қонун чиқарувчилар томонидан бирон-бир тушунтиришларсиз қўлланилади, ёки ҳуқуқнинг асос солувчи принципларига, ҳуқуқий тартибга, оммавий манфаатларга (Туркия, Украина, Хитой) кўрсатма сифатида энг умумий йўналишларни беради. “Оммавий тартиб” тушунчаси асосан суд амалиётида, анча камроқ – қонунчиликда маъно жиҳатдан очиб берилади. Бунда, ҳар қандай давлат қонунчилигида, амал қилиши чет эл ҳуқуқи билан бекор қилинмайдиган қонунлар тоифаси – “оммавий тартиб қонунлари” тоифаси мавжуд. Бундай қонунларни қўллаш муаммоси шундаки, ҳеч бир қонун чиқарувчи уларнинг тўла-тўқис рўйхатини белгиламаган. Қонунчиликлар ушбу ҳужжатларнинг қонунлар сифатида давлат учун “энг муҳим аҳамиятга эга” қонунлар, “давлатнинг бутун ижтимоий тузилмаси негизида бўлган барпо этувчи”, “алоҳида муҳим” каби қонунларнинг фақат умумий тавсифларини ўз ичига олади. Кўрсатилганлар доирасида энг мақбул бўлиб Белгия қонун чиқарувчисининг “Агарда чет эл ҳуқуқи қоидалари қўлланилмайдиган бўлса, ушбу ҳуқуқнинг бошқа мос келувчи қоидалари ёки, зарур бўлса, Белгия ҳуқуқи қўлланилади” (Бельгия Халқаро хусусий ҳуқуқ Кодексининг 21-моддаси) қоидаси мақбул ҳисобланади [1, Б.125].

Ҳозирги вақтда оммавий ҳуқуқ тушунчасининг қонунчиликда аниқ белгиланмаганлиги миллий ва чет эл ҳуқуқи ўртасидаги потенциал коллизияларнинг барча вариантларини назарда тутишнинг имкони йўқлиги туфайли юзага келган [11, Б.67]. Кўпинча юридик эмас, балки ахлоқий-маънавий маънога эга мужмал тушунчалардан фойдаланишга тўғри келмоқда. Доктринада ҳар доим ушбу тушунчанинг ноаниқлиги ва ҳаттоки аниқлаб бўлмаслиги таъкидлаб ўтилади: “Оммавий тартиб тоифасининг ноаниқлиги халқаро хусусий ҳуқуқ принципларининг бирига айлантилган” [7, Б.78].

Ҳар қандай давлат қонунчилигида, амал қилиши чет эл ҳуқуқи билан бекор қилинмайдиган қонунлар тоифаси – “оммавий тартиб қонунлари” тоифаси мавжуд. Бундай қонунларни қўллаш муаммоси – ҳеч бир қонун чиқарувчи уларнинг тўла-тўқис рўйхатини белгиламаган. Қонун ҳужжатлари ушбу ҳужжатларнинг фақат умумий тавсифларини ўз ичига олади – давлат учун “энг муҳим аҳамиятга эга” қонунлар, “алоҳида муҳим” қонунлар, “давлатнинг бутун ижтимоий тузилмаси негизида бўлган барпо этувчи” қонунлар қабилад.

“Оммавий тартиб қонунлари”га оммавий ҳуқуқнинг барча нормалари – конституцион, процессуал, солиқ, валюта, божхона, экология, банк, суғурта қоидалари қиради. Бунда, жамиятнинг ҳуқуқий ва ижтимоий тузилмаси учун асос солувчи бўлган принципларнинг бутун бир тизими қонуний тартибга солиш доирасидан ташқарида қолиб кетмоқда. Бундай принциплар жамият учун шунчалик табиийки, улар жамиятда шаклланган ва мавжуд, уларни қонунчиликда тартибга олиш зарур эмас [11].

Ҳуқуқнинг умумий принциплари (“*pacta sunt servanda*”, эзгу виждон принципи, жазонинг мақбуллиги ва мутаносиблиги принципи) – оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ элементидир. Хусусан, Париж шаҳри Апелляцион суди маълум қилдики, халқаро оммавий тартиб принципи бўлиб шартномаларни бажаришда виждонлилик ҳисобланади [15].

Шундай қилиб, доктринада қонунчиликда оммавий тартиб ва унинг қўлланилиши тўғрисидаги қоидаларни аниқлаштириш мақсадга мувофиқлиги қайд қилинади.

Кўриб чиқилганлардан ва оммавий тартиб тўғрисида изоҳнинг тўғри қўлланилиши заруриятдан келиб чиқиб, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1164-моддасини қуйидаги таҳрирда баён қилиш зарур:

“1164-модда. Оммавий тартиб тўғрисидаги изоҳ.

Ушбу бўлим қоидаларига мувофиқ қўлланилиши лозим бўлган чет эл ҳуқуқи нормаси, уни қўллаш оқибати Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқ-тартиботи асосларига (оммавий тартибга) очиқ-ойдин зид келган ҳолларда, истисно ҳолати сифатида қўлланилмайди. Бу ҳолларда ушбу ҳуқуқнинг бошқа мувофиқ келувчи қоида, ёки зарурият бўлганда, Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқи қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси оммавий тартиби деганда Ўзбекистон Республикаси ижтимоий тузуми асослари, Ўзбекистон Республикаси Конституцияси ва қонунларида мустақамланган асосий принциплари тушунилади.

Тегишли чет эл давлатининг ҳуқуқий, сиёсий ёки иқтисодий тизими Ўзбекистон Республикасининг ҳуқуқий, сиёсий ёки иқтисодий тизимидан фарқланишигина чет эл ҳуқуқини қўллашни рад этиш учун асос бўлиши мумкин эмас.”

Таъкидлаш лозимки, одатда нормалар томонлар ўзаро муносабатларини тартибга солиш тартибини мустақил аниқлаш (белгилаш) ҳуқуқига эга ёки йўқлигидан келиб чиқиб императив ва диспозитив турларга бўлинади. Аммо халқаро хусусий ҳуқуққа нисбатан “императив нормалар” тушунчасига бирмунча бошқа маъно киритилади, чунончи: қўлланиладиган ҳуқуққа қарамасдан эътиборга олинмайдиган нормалар императив ҳисобланади [6, Б.42-43].

Айтилган институтга нисбатан терминологик умумийлик мавжуд эмас. Масалан, назарияда бундай нормалар ўта императив, экстерриториал тавсифдаги нормалар, халқаро хусусий ҳуқуқнинг алоҳида аҳамиятга эга императив нормалари, тўғридан-тўғри таъсир қилувчи императив нормалар ва ҳ.к. деб аталади [3, 4].

Халқаро тижорат шартномаларида ҳуқуқни танлаш тўғрисидаги Гаага принципларида [20] қўлланиладиган терминологияга эътибор қаратиш мумкин, уларда халқаро тижорат муносабатларида “*overriding mandatory rules*” атамаси қўлланилган бўлиб, у доктринада қўлланиладиган “ўта императив (қатъий, бевосита) нормалар” терминига мос келади.

Мазкур институтнинг ўзига хос хусусиятини тавсифлаб туриб, таъкидлаш лозимки, ўта императив нормаларнинг таъсир механизми чет эл элементи билан мураккаблашган муносабатларни коллизия тартибга солишда муайян истисно ҳисобланиб, унинг натижаси коллизия нормалар ҳавола қилган ҳуқуқнинг, ёки томонлар ихтиёри эркинлиги принципи туфайли танланган

ҳуқуқнинг қўлланилмаслиги бўлиши мумкин [6, Б.43].

Мазкур институниги мавжудлиги, хусусан, турли давлатлар қонунчилигининг нафақат томонларнинг ўзаро муносабатларини тартибга солувчи ҳуқуқни танлашга нисбатан томонлар ихтиёри эркинлиги принципини фаол амалга оширишга интилиши билан эмас, балки ижтимоий аҳамиятга эга императив нормаларни айланиб ўтишни истисно қилувчи халқаро хусусий-ҳуқуқий муносабатларнинг барқарор тизимини яратишга бўлган интилиши билан боғлиқ [9].

Ўта императив нормалар институниги юзага келиши ва такомиллашиши 1980 йилги шартномавий мажбуриятларга нисбатан қўлланиладиган ҳуқуқ тўғрисидаги Рим конвенциясидан тортиб то Европа Парламентининг 593/2008 Регламенти ва 2008 йил 17 июндаги “Шартномавий мажбуриятларга нисбатан қўлланиладиган ҳуқуқ тўғрисида”ги Кенгаши (Рим I Регламенти) [13] ва 2008 йил 11 июлдаги “Шартномадан ташқари мажбуриятларга нисбатан қўлланиладиган ҳуқуқ тўғрисида”ги 864/2007 Регламенти (Рим II Регламенти)гача [14] бўлган йўлни босиб ўтган Европа ҳуқуқининг ривожланиши билан боғлиқ.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида ўта императив нормаларни қўллаш масаласи Ўзбекистон Республикаси 1165-моддасида тартибга солинган бўлиб, унда қуйидаги қоидалар мавжуд:

1) “Халқаро хусусий ҳуқуқ нормаларини фуқаролик-ҳуқуқий муносабатларга нисбатан татбиқ қилиш” VI-бўлим қоидалари қўлланилиши лозим бўлган ҳуқуқдан қатъий назар, тегишли муносабатларни тартибга солувчи Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқининг қатъий (императив) нормалари амал қилишига дахлдор эмас.

2) Мазкур бўлим қоидаларига кўра бирон-бир мамлакатнинг ҳуқуқи ушбу бўлим қоидаларига мувофиқ қўлланилганда, агар ана шу мамлакатнинг ҳуқуқига кўра бундай нормалар қўлланилиши лозим бўлган ҳуқуқдан қатъи назар, тегишли муносабатларни тартибга солиши лозим бўлса, суд бошқа мамлакатнинг ана шу муносабатлар билан узвий алоқада бўлган қатъий ҳуқуқ нормаларини қўллаши мумкин. Бунда суд бундай нормаларнинг вазифасини ва хусусиятини, шунингдек уларни қўллаш оқибатларини эътиборга олиши лозим.

Мазкур норманиги асосий мазмуни қонун чиқарувчи Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқида муҳим нормаларнинг борлигини тан олади ва судга тегишли ишларни кўриб чиқишда уларни қўллаш мажбуриятини юклайди. Назарий жиҳатдан ушбу концепция алоҳида қийинчилик туғдирмасда, амалий жиҳатдан суд ҳар қандай муайян ҳолатда юз бериши мумкин бўлган кўпгина қийинчиликларга олиб келади. Асосий қийинчилик бундай нормаларни қатъий нормалар мажмуаси ичидан излашда намоён бўлади [17, Б.644].

Фуқаролик кодексининг қатъий нормалари қўлланивчи чет эл ҳуқуқи қоидаларидан устун туради, уларни ниҳоятда кенг изоҳлаш мумкин. Назаримизда бунинг аҳамиятли томони шундаки, фуқаролик қонунчилигининг асосий негизларини мустаҳкамловчи нормалар эгадирлар. Шунингдек, мулкнинг дахлсизлиги тамойиллари, шартноманиги эркинлиги, хусусий ишларга ўзбошимчалик билан аралашининг йўл қўйилмаслиги, товарлар, хизматлар ва молиявий воситаларнинг Ўзбекистон Республикаси ҳудудида эркин муомаласини ҳам киритиш мумкин (ФКнинг 1-моддаси). Ўзбекистон Республикаси фуқаролик ҳуқуқида бундай нормага ФКнинг «Битимнинг қонун талаб қиладиган шаклига риоя этмаслик» деб номланган 115-моддаси мисол бўлиши мумкин. Унга кўра, қонунда битим шаклига риоя этмаслик, шу қаторда васиятнома (ФКнинг 1130-м.), ташқи иқтисодий битим (ФКнинг 1181-м.) шаклига риоя этмаслик битимнинг ҳақиқий эмаслигига олиб келади. Ҳозирда кенг амалиёт Ўзбекистон Республикаси фуқаролик қонунчилигининг мазкур қатъий нормаси тарафларнинг ҳеч қандай келишуви билан, шу қаторда қўлланивчи ҳуқуқ тўғрисидаги келишув билан ҳам ўзгариши мумкин эмаслигидан далолат беради. Бу ҳолат, қўлланивчи ҳуқуқ тарафлар томонидан танланган ёки суд томонидан белгиланганлигига қарамадан битим шакли тўғрисидаги қоида ҳар доим қўлланилишини билдиради. Яна бир мисол сифатида Ўзбекистон Республикаси фуқаролари томонидан Ўзбекистон ҳудудида никоҳ тузишларига моънелик қилувчи ҳолатларни белгиланган Оила кодексининг 16-моддасини кўриб чиқиш мумкин. Модданиги ўзида унинг алоҳида характериға кўрсатма бўлмаса ҳам, модданиги

мазмуни аниқ бир никоҳни тузиш шартларини қайси чет мамлакат ҳуқуқи тартибга солишидан қатъи назар, ушбу модданинг қўлланилиши мажбурийлигини тўғридан-тўғри кўрсатади. Маълум ҳолатда Ўзбекистон Республикасининг «Акционерлик жамиятлари ва акционерларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш тўғрисида»ги Қонуни нормалари ўта қатъий нормалар деб ҳисоблаш мумкин. Унинг айрим нормалари, хусусан акционерларнинг умумий йиғилишида акционерларнинг қатнашиш ҳуқуқлари, акцияларни бегоналаштириш, дивидент олиш, жамиятнинг фаолияти тўғрисида ахборот олиш тўғрисидаги 27–28-моддалари ҳаракатига маълум ҳолатларда аниқ ҳолатда қўлланувчи чет эл ҳуқуқи билан дахл қилинмайдиган ўта қатъий нормалар деб ҳисоблаш мумкин. Кўпдан бери ўта қатъий нормалар концепциясини қўллайдиган чет эл амалиёти, бундай нормаларга истеъмолчилар ҳуқуқларини, юк ташувчининг мажбуриятларини (транспорт ташкилотларининг йўловчилар ва юк эгалари билан юк ташувчининг жавобгарлигини чеклаш ва бекор қилиш тўғрисидаги келишувлари ҳақиқий эмас), болаларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини тартибга солувчи нормаларни киритади [17, Б.645-646].

Қонун чиқарувчи, шарҳланаётган модданинг биринчи қисмидаги каби, иккинчи саволга жавоб беришда судга кўмак бериши мумкин бўлган айрим талабларни тавсия этади, бундай нормаларнинг мақсад ва характерини, уларни қўллаш ёки қўлламаслик оқибатларини инобатга олиш зарур. Бунинг устига, қонун чиқарувчи энг умумий шакллар билан кифояланган ҳолда, ўта қатъий нормалар тахминий рўйхатини белгиламаган. Ушбу норманинг эгилувчан характерини, унинг қўлланиши аниқ вазиятлар ва суд томонидан ҳар бир ҳолатни баҳолашга боғлиқлигини назарда тутати. Ушбу қонуннинг Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқи учун янгилик эканлиги судларга мустақил равишда қўшимча талабларни, қўллаш учун тестларни ишлаб чиқиш заруратини юклайди [17, Б.647].

Таъкидлаш лозимки, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги иштирокчи давлатларининг 1996 йил 17 февралдаги намунавий Фуқаролик кодексининг 1201-моддасида ўхшаш қоида мавжуд.

Бизнингча, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1165-моддасини муваффақиятли деб айтиб бўлмайди, бу унга тегишли ўзгартиришлар киритиш заруриятини келтириб чиқаради.

Модда номланишида “ўта императив нормалар” ёки қонунчиликда ва турли давлатлар доктринасида қўлланиладиган “бевосита қўлланиладиган нормалар” тушунчасидан фойдаланиш зарур деб ҳисоблаймиз, бу айтилган нормаларнинг алоҳида характерини кўрсатиш, шунингдек, гап барчаси эмас, балки ўзгача императив нормалар ҳақида кетаётганлигини белгилаш ҳамда чет эл фуқаролари учун ҳам тушунарли мазмунда ифодалаш имконини беради.

Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1165-моддаси 1-бандида ўта императив нормалар доирасини аниқлаш учун мезонлар мавжуд эмаслигини таъкидлаш жоиз, бу миллий қонунчиликда кўрилатган институтга янада кўпроқ ноаниқлик тусини беради.

Хориж тажрибасида, масалан, Швейцариянинг 1987 йил 18 декабр “Халқаро хусусий ҳуқуқ тўғрисида”ги Федерал қонунининг 18-моддасига кўра “мазкур Қонун билан аниқланадиган ҳуқуққа қарамасдан алоҳида мақсадларда қўлланилиши лозим бўлган швейцария ҳуқуқининг қоидалари ўз таъсирини сақлаб қолади” [10, Б.11]. Квебек (Канада) нинг 1991 йилги Фуқаролик кодекси 3079-моддасида қонуний ва яққол устун бўлган манфаатлар шуни талаб қилган ҳолда чет эл императив нормаларининг қўлланилишига йўл қўйилади, бунда норма мақсади ва уни қўллаш оқибатлари эътиборга олинади.

Болгариянинг Халқаро хусусий ҳуқуқ тўғрисида кодексининг 46-моддасида белгиланганки, агарда ушбу нормалар уларни яратган давлат ҳуқуқига кўра мазкур кодекснинг коллизия нормаси билан қандай ҳуқуқ қўлланилиши белгиланганлигига қарамасдан қўлланилиш лозим бўлса, суд муносабат яқин боғлиқликда бўлган бошқа давлатнинг алоҳида императив нормаларини қўллаши мумкин [1, Б.127].

Фикримизча, А.Л.Маковский тўғри таъкидлайдики, қонун чиқарувчи нормага бириктирган императив характер эмас, балки тегишли нормалар қўлланилмаган ҳолатда юзага келиши мумкин бўлган салбий оқибатлар энг муҳим мезонлардан бўлиб ҳисобланади [8, Б.16-40].

Энг кўп мунозара қилинадиган саволлардан бири бу ўта императив нормалар доираси тўғрисидаги саволдир: ҳуқуқнинг (оммавий бўлгани каби хусусий ҳуқуқ ҳам) ҳар қандай императив нормалари қўлланилиши лозимми?

Бизнингча, ўта императив нормалар мазмуни нимадан иборатлигини аниқлашда, энг аввало оммавий-ҳуқуқий ва хусусий-ҳуқуқий нормаларни аниқ ажратиш олиш керак. Масалан, миллий оммавий нормаларнинг таъсири оммавий нормалар ҳар доим устунликка эга бўлгани учун қўлланиладиган чет эл ҳуқуқи томонидан бартараф қилина олмайди. Шунингдек, мазкур институт хусусий-ҳуқуқий тартибга солиш соҳасига тааллуқли бўлганлиги туфайли Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1165-моддаси 1-бандидан фойдаланиб, уларнинг қўлланилишини асослашнинг имкони йўқ.

Нормаларнинг ўта императивлигини аниқлаш (унинг ўта императивлигига тўғридан-тўғри кўрсатма мавжуд бўлмаган ҳолда) суд томонидан ҳамда қуйидаги мезонлардан фойдаланган ҳолда амалга оширилиши лозим:

1) фуқаролик муоамаласи иштирокчиларининг ҳуқуқларини ва қонун билан ҳимояланадиган манфаатларини таъминлаш учун норманинг ўзига хос аҳамияти;

2) тегишли нормани қўллашдан бош тортганда юзага келиши мумкин бўлган оқибатларнинг таҳлили.

Ўзбекистон Республикаси қонунчилигида ўта императив нормаларни қўллаш масаласи Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексининг 1165-моддасига қуйидаги ўзгартиришларни киритиш мақсадга мувофиқ:

1) модданинг номланишини “Бевосита қўлланиладиган нормалар” деб ўзгартириш;

2) модданинг матнини қуйидаги таҳрирда ифодалаш:

“Ушбу бўлим қоидалари Ўзбекистон Республикаси қонунчилигининг тўғридан тўғри чет эл элементига эга хусусий-ҳуқуқий муносабатларни, қўлланилиши лозим бўлган ҳуқуқдан қатъи назар, тартибга солувчи қатъий моддий нормалари (бевосита қўлланиладиган нормалар) амал қилишига дахлдор эмас.

Бирон-бир мамлакатнинг ҳуқуқи ушбу бўлим қоидаларига мувофиқ қўлланилганда, агар ана шу мамлакатнинг ҳуқуқига кўра бундай нормалар қўлланилиши лозим бўлган ҳуқуқдан қатъи назар, тегишли муносабатларни тартибга солиши лозим бўлса, суд бошқа мамлакатнинг ана шу муносабатлар билан узвий алоқада бўлган қатъий ҳуқуқ нормаларини қўллаши мумкин. Бунда суд бундай нормаларнинг вазифасини ва хусусиятини, шунингдек уларни қўллаш оқибатларини эътиборга олиши лозим.”.

Ўта императив нормаларнинг аниқ рўйхати йўқлиги сабабли Ўзбекистон Республикаси Олий Суди Пленуми даражасида ўта императив нормалар доирасини, уларни аниқлашнинг қуйидаги мезонларини ҳисобга олган ҳолда мустаҳкамлаб ёки белгилаб қўйиш мақсадга мувофиқ:

– фуқаролик муоамаласи иштирокчиларининг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини таъминлаш учун норманинг ўзига хос аҳамияти;

– тегишли нормани қўллашдан бош тортганда юзага келиши мумкин бўлган оқибатларнинг суд кўрсатмаларига амал қилиши лозим бўлган ҳуқуқий тизимнинг виждонлилик ва адолатлилик тасавурлари нуктаи назардан таҳлили.

Ўта императив нормаларнинг мазмунини аниқлашда, энг аввало оммавий-ҳуқуқий ва хусусий-ҳуқуқий нормаларни аниқ ажратиш олиш зарур. Миллий оммавий нормаларнинг амал қилиши оммавий нормалар ҳар доим устун бўлганлиги сабабли қўлланиладиган чет эл ҳуқуқи томонидан бартараф қилиниши мумкин эмас. Шунингдек, мазкур институт хусусий-ҳуқуқий тартибга солиш соҳасига тааллуқлилиги туфайли уларнинг асосланишини Фуқаролик кодекси 1165-моддаси 1-бандидан фойдаланиб амалга оширишнинг имкони йўқ.

Ўта императив нормаларнинг асосланмаган кенг талқин қилинишига йўл қўймастик керак, сабаби бу ўта императив нормаларнинг муаммоси коллизия тартибга солиш концепциясига хилоф равишда ҳал қилинишига олиб келиши мумкин.

Бизнингча, миллий қонунчиликка нисбатан ўта императив нормалар сифатида шартнома

эркинлигини, ташқи иқтисодий битим шаклини, никоҳ тузишга тўсиқлар масалалари ва шу кабиларни тартибга солувчи нормаларни кўрсатиш мумкин. Шундай қилиб, гап фуқаролик муомаласи иштирокчиларининг ҳуқуқларини ва қонуний манфаатларини таъминлашда ўзига хос аҳамиятга эга нормаларни белгилашдан иборат.

Хулоса қилиш мумкинки, чет эл ҳуқуқи қўлланилишини чекловчи институтларга “ўта императив нормалар” институти тааллуқлидир. Турли давлатларнинг қонунчилигида мазкур институтга ягона ёндашув мавжуд эмас. Бунда энг мунозарали бўлиб ўта императив нормалар доираси ҳақидаги масалалар ҳисобланади.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Гетьман-Павлова И.В. Международное частное право. Учебник. –М., 2020.
2. Карабельников Б.Р. Признание и приведение в исполнение иностранных арбитражных решений: научно-практический комментарий к Нью-Йоркской Конвенции 1958 г. –М., 2001.
3. Корочкин А.Ю. Защита публичных интересов государства при рассмотрении хозяйственных (экономических) споров с участием иностранного элемента / Беларусь.– Минск, 2014.
4. Кудашкин, В.В. Правовое регулирование международных частных отношений. – СПб.:Юрид. центр Пресс, 2004.
5. Комментарий к Гражданскому кодексу Республики Узбекистан (часть вторая). Профессиональные комментарии. Том 3. –Т., 2011.
6. Леанович Е.Б. Международное частное право: учеб. пособие. – Минск: ИВЦ Минфина, 2008.
7. Лунц Л. А. Курс международного частного права: в 3 т. –М., 2002.
8. Маковский А.Л. Арбитрабельность споров: российский подход / Междунар. коммерч. арбитраж. 2004. – №3.
9. Мартынюк С.В. Институт оговорки о публичном порядке в международном авторском праве: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 2012.
10. Международное частное право. Сборник нормативных актов / сост. Г.К. Дмитриева, М.В. Филимонова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004.
11. Морозова Ю.Г. Оговорка о публичном порядке в международном частном праве: понятие и современный порядок применения: автореф. дис. ... к.ю.н., –М., 2001.
12. Новикова О.В. Оговорки о публичном порядке и сверхимперативных нормах в английской доктрине международного частного права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – М., 2011.
13. Регламент (ЕС) № 593/2008 Европейского парламента и Совета от 17 июня 2008 г. о праве, подлежащем применению к договорным обязательствам («Рим I»). // <http://docs.pravo.ru/document/view/19810233>
14. Регламент (ЕС) № 864/2007 о праве, подлежащем применению к внедоговорным обязательствам («Рим II») // <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/040002>
15. Траспов Р.А. Международный коммерческий арбитраж: понятие и критерии применения оговорки о публичном порядке. URL: <http://www.roche-duffay.ru/articles/disputes.htm>
16. ШакХ. Международное гражданское процессуальное право. –М., 2001.
17. Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига шарҳлар (иккинчи қисм). 3-жилд. –Т., 2011.
18. Халқаро хусусий ҳуқуқ. Олий ўқув юртлари учун дарслик. Ҳ.Раҳмонқулов ва бошқ. –Т.: Иқтисодиёт ва ҳуқуқ дунёси, 2002.
19. Lawrence W. Newman, Michael Burrows. The Practice of International Litigation. Ch. 9.
20. The Hague Principles on Choice of Law in International Commercial Contracts. URL:<http://www.hcch.net>